

Opgravingen op de Vesten te Geraardsbergen: “Op zoek naar de echte muur”

Inleiding

In het kader van de heraanleg van het benedendeel van de Vesten te Geraardsbergen besloot de stad Geraardsbergen om een archeoloog aan te werven om daar voorafgaand archeologisch onderzoek uit te voeren. Op basis van historische bronnen zoals o.a. de Deventerkaart (zie afb. 1 voor het deel aan de vesten) en stadsrekeningen uit de 19^e eeuw over de afbraak van de stadsmuren vermoedde men daar om de resten van de middeleeuwse stadsomwalling aan te treffen.

Afbeelding 1: Deel van de stadsomwalling van Geraardsbergen (Jacob Van Deventer 1560)

De sleuf werd op basis van negentiende eeuwse kadasterkaarten op een vrij grote afstand van

Afbeelding 2: Situering van het onderzoek

de dijkstortoren (een nog rechtstaand deel van de stadsomwalling) aangelegd, omdat er vlakbij de dijkstortoren aanwijzingen waren voor 19^e eeuwse verstoring. De opgravingsleuf situeerde zich vlak over de garagepoort van de dekenij (zie afb. 2) en leverde zo een oost-west doorsnede van de gracht (afb. 3 + 4 + 5).

Afbeelding 3: Oost-west doorsnede van de opgravingsleuf. (aan de noordelijke zijde van de sleuf.)

Afbeelding 4: Oost-west doorsnede van de opgravingsleuf. (aan de noordelijke zijde van de sleuf.)

Afbeelding 5: Oost-west doorsnede van de opgravings sleuf. (getekend aan de zuidelijke zijde van de sleuf.)

Legende:

- 1: zandige klei van het paniseliaan met ijzerrijke aders
- 2: zandige klei van het paniseliaan met bruine leemlenzen
- 3: bruine leem
- 4: zandige klei van het paniseliaan met bruine leemlenzen
- 5: bruine leem
- 6: donkergroen paniseliaan met brokken bruine leem
- 7: bruine leem
- 8: blauwgroene zandige paniseliaan met stukjes baksteen
- 9: donkerbruine humusrijke klei met stukjes baksteen
- 10: homogeen laag van grijze klei met stukjes baksteen en kalkmortel
- 11: blauwgroen paniseliaan met lenzen van grijze klei
- 12: grijze klei
- 13: heterogeen mengsel van grijze kleiige leem, groen paniseliaan met roestkleurige ijzeraders
- 14: heterogeen mengsel van grijze kleiige leem, groen paniseliaan met roestkleurige ijzeraders
- 15: heterogeen mengsel van grijze leem en blauwgroen paniseliaan met roestkleurige ijzeraders
- 16: roestkleurige ijzerrijke laag
- 17: Heterogeen mengsel van grijs zand, wit zand, geel zand en ijzerrijke aders
- 18: bruin-groene klei met baksteenfragmenten
- 19: heterogene mengeling van lichtgrijs zand en brokken paniseliaan met roestkleurige ijzeraders
- 20: heterogene mengeling van grijs zand, grote brokken baksteen, kalkmortel en brokken paniseliaan met roestkleurige ijzeraders
- 21: geelbruin zand
- 22: bruine leem met enkele brokjes baksteen en kalkmortel
- 23: heterogene mengeling van grijsbruin zand, baksteen, kalkmortel en leisteen
- 24: bruine leem met brokken baksteen en kalkmortel
- 25: mengeling van geel zand en bruine leem
- 26: heterogene mengeling van grijsbruin zand, baksteen, kalkmortel en leisteen
- 27: heterogene mengeling van donkergrijs kleiig zand, baksteen, kalkmortel en leisteen
- 28: heterogene mengeling van grijs zand, veel kalkmortel en baksteen
- 29: heterogene mengeling van grijs zand, baksteen, kalkmortel en leisteen
- 30: heterogene mengeling van geel zand, baksteen en kalkmortel
- 31: lichtbruin zand met brokjes baksteen
- 32: heterogene mengeling van donkergrijs en geel zand, baksteen en kalkmortel
- 33: heterogene mengeling van wit zand, baksteen, kalkmortel en paniseliaan met roestkleurige ijzeraders
- 34: heterogene mengeling van donkergrijs zand, baksteen, kalkmortel en ijzerslakken
- 35: heterogene mengeling van geel zand, baksteen en kalkmortel
- 36: heterogene mengeling van geelgroen zand, kalkmortel en zandleem
- 37: heterogene mengeling van geelgroen zand, baksteen, kalkmortel en paniseliaan met roestkleurige ijzeraders
- 38: heterogene mengeling van donkergrijs zand, baksteen, kalkmortel en mosselschelpen
- 39: heterogene mengeling van grijs zand, baksteen, kalkmortel en leisteen
- 40: zwarte humusrijke laag met veel mosselschelpen
- 41: grijs zand
- 42: wit zand
- 43: heterogene mengeling van grijs zand, grote pakketten witte kalkmortel en baksteen
- 44: heterogene mengeling van lichtgrijs zand, kalkmortel en stukjes baksteen
- 45: heterogene mengeling van grijs zand, witte kalkmortel en baksteen
- 46: heterogene mengeling van witte kalkmortel, geelgrijs en donkergrijs zand
- 47: donkergrijs zand met brokjes baksteen
- 48: heterogene mengeling van bleekgrijs en donkergrijs zand
- 49: heterogene mengeling van geelgrijs en donkergrijs zand
- 50: heterogene mengeling van donkergrijs zand, witte kalkmortel en baksteen
- 51: grijze zandige vulling
- 52: heterogeen donkergrijs-zwarte zandige vulling met brokken baksteen en witte kalkmortel
- 53: heterogene laag van baksteen en kalkmortel
- 54: heterogene donkergrijze zandige vulling met brokjes grijswitte kalkmortel en stukjes baksteen
- 55: Heterogeen mengsel van geelgrijs zand, kalkmortel en brokjes zandsteen
- 56: Homogeen vulling van licht en donkergrijs zand
- 57: Heterogeen vulling van donkergrijs zand en lichtgrijze kalkmortel met stukjes baksteen
- 58: Homogeen vulling van donkergrijs zand met brokjes baksteen en kalkmortel
- 59: Heterogeen vulling van donkergrijs zand en geel (zavelkleurig) zand en grote brokken baksteen
- 60: Heterogeen vulling van donkergrijs zand en geel (zavelkleurig) zand
- 61: Heterogeen vulling van geel (zavelkleurig) zand en donkergrijs zand
- 62: Heterogeen vulling van steentjes, zand, zavel en humusrijk zand
- 63: heterogene mengeling van donkergrijs kleiig zand, baksteen, kalkmortel en leisteen
- 64: heterogene mengeling van geel zand, baksteen, kalksteen en kasseien
- 65: stabilisé

De doorsnede van de stadsomwalling.

Het zuidelijke profiel vertoont een opeenvolging van verschillende lagen. Onder de recente bedekking van de parking en de straat kwamen een aantal puinlagen aan het licht.

Deze bestonden voornamelijk uit baksteenpuin met kalkmortel (zie afb. 6). Het vrij overvloedig aanwezige schervenmateriaal duidde op de 19^e eeuw. Dit is ook de periode waarin verschillende historische bronnen melding maken van de definitieve ontmanteling van de

Afbeelding 6: De bovenste puinlagen

stadsomwalling.¹ Al deze puinlagen hellen af van het

westen naar het oosten. Een verklaring hiervoor is dat het puin van de stadsomwalling naar beneden werd gegooid.

Afbeelding 7: Laag 22 is duidelijk zichtbaar als laag bruine leem

Onder deze puinlagen bevindt zich een zone met bruine leem (laag 22) (zie afb. 7). Het gaat hier mogelijk om de aanslibbing van deze gracht, nadat deze in onbruik was geraakt. De gracht werd niet meer onderhouden, maar hij was wel nog zichtbaar als een depressie in het landschap, waar het water bij regenval samen kwam.

¹ De Ro J. De stadsomwalling van Geraardsbergen van de 18^e tot de 21^e eeuw

Afbeelding 8: de puinlagen 19 en 20

Een andere laag is 19 (zie afb. 8 + 9). Deze bestaat hoofdzakelijk uit grote brokken paniseliaanveldsteen. De daarop aansluitende laag 20 (zie afb. 8) bestaat daarentegen vooral uit baksteen en kalkmortel. In beide sporen zitten de stenen niet in metselverband, wat er op wijst dat we opnieuw met een puinlaag te maken hebben. Deze beide lagen zijn enkel zichtbaar in het zuidelijke profiel. Zij stoppen op ongeveer 1m afstand ten

noorden van het zuidelijke profiel waar laag 21 verder doorloopt. (zodat zowel laag 19 als laag 20 niet langer

zichtbaar zijn).

Een mogelijk interpretatie van deze sporen zou kunnen zijn dat het hier gaat om een uitbraakspoor van de

Afbeelding 9: Westelijk deel van de oost-westelijke coupe

middeleeuwse stadsomwalling, maar deze interpretatie geeft wel een aantal problemen. Het zou kunnen dat de stadsmuur op de plaats waar laag 19 en laag 20 niet volledig zichtbaar zijn ontmanteld werd in de 19^e eeuw, en dat al het bouw materiaal toen gerecupereerd werd. Eigenaardig is wel dat de gracht onder deze lagen doorloopt, waardoor men deze lagen kan interpreteren als kuilen met puinlagen. Maar men moet wel in het achterhoofd houden dat de boringen op een 3-tal meter ten noorden van het profiel plaatsvonden, en dat laag 19 zich juist op de rand van de boringen bevindt. Mogelijk zou dit er kunnen op wijzen dat deze laag zich net op de rand van de gracht bevond. Verder pleit de geringe diepte (om als fundering voor een stadsmuur te dienen) van deze kuilen tegen de interpretatie als uitbraakspoor van een fundering van de stadsmuur.

Laag 17 (zie afb.9) bestaat uit een mengeling van zand met ijzerrijke lagen. Deze laag kan vermoedelijk geïnterpreteerd worden als een natuurlijke bodem die men op een bepaald moment verplaatst heeft. Mogelijk betreft het hier gaan om een deel van een aarden wal die men naast de gracht had opgeworpen.

Afbeelding 10: De 2 berkenstammen in laag 11, met ertussen kleinere takken

Uit laag 12 (zie afb.9) kwam naast enkele stukken grijs aardewerk, ook één stuk Maaslands aardewerk (Andenne-achtige waar) (zie afb. 13) wat men kan dateren in de 12e eeuw. Op basis van de stukken grijs aardewerk (waaronder de rand van een kogelpot, delen van de bodem van een kruik en wandfragmenten van één of meerdere kookpotten)

kan men deze context echter met vrij grote zekerheid dateren in de 13e eeuw.²

² Met dank aan Koen De Groote

Afbeelding 11: De 2 berkenstammen in laag 11, met ertussen kleinere takken

In laag 11 werden 2 berkenstammen op 70 cm van elkaar aangetroffen, met telkens aan weerszijden kleinere takken (zie afb. 10 + 11 + 12).

Merkwaardig is dat deze laag in een dwarsprofiel noordwaarts afhelt, terwijl de helling net het tegenovergestelde doet, zij zakt naar het zuiden toe. Deze laag

11 is blauwgroen van kleur. Redenen hiervoor zijn de aanwezigheid van hout, en de

grotere vochtigheid. Boven laag 11 zien we een laag die bestaat uit een ijzerafzetting (laag 16), met eronder een mangaanrijke laag. Bodemvormingsprocessen na de archeologische depositie van deze lagen kunnen hiervoor verantwoordelijk zijn.

Afbeelding 12: De 2 berkenstammen in laag 11, met ertussen kleinere takken

In laag 8 werden enkele takken aangetroffen, maar deze lagen niet in verband met elkaar. Het is ook opvallend dat de bodemverstoring hier dieper gaat, om meer naar het westen toe terug naar omhoog te komen, en daarna opnieuw naar beneden te gaan. Uit laag 8 kwamen geen archeologische vondsten.

Laag 9 is een humusrijke lens die op vrij grote hoogte zichtbaar is. Het zou kunnen dat deze laag in verbinding staat met laag 3, en zo de aanslibbing van de vroegste gebruiksfase van deze gracht aantoont.

Besluit

De archeologische opgravingen op de vesten bevestigen de sloop van de stadsomwalling in de vroege 19^e eeuw. De vondsten van 13^e eeuws materiaal langs de stadszijde van deze gracht duiden op een vroege datering voor de aanleg van de stadsomwalling. De stadsomwalling

bestond waarschijnlijk uit een gracht met daarop volgend een aarden wal, en daarop een stenen muur.

Nico De Brouwer

b

c

c

c

Afbeelding 13: Enkele vondsten uit laag 12